

ОПИТ ЗА ДИАГНОСТИКА НА ЛИЧНОСТТА В СТУДЕНТСКА ВЪЗРАСТ ЧРЕЗ МЕТОДИКАТА НА ЛИЧНОТОВИТЕ ДЕСКРИПТОРИ

Ковачева Светломира

Гл. ас. – катедра „Педагогика и Психология“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Последователността в поведението на личността в различни ситуации определя тенденцията и да реагира по характерен начин и това личностово своеобразие в ежедневието се обозначава с думи - лексикални единици. Придържаме се към идеята, че операционализацията на личностните конструкти е свързана с езика /личностните черти се обозначават с думи/.

Изследването е свързано с психологията на личността, обхваща 209 човека, диференцирани по пол в студентска възраст. Инструментариумът е методиката на личностовите дескриптори, българска модификация Герганов, Тодоров. Чрез метода на редуциране броя на главните променливи са изведени скали от личностови конструкти, отнасящи се до пет-факторния модел на личността.

Ценността на изследването е в опита да се изведат личностните дименсии на основата на психолексикалния подход и практическото използване на Тезаруса на личностовите дескриптори за нуждите на диагностиката на личността

AN ATTEMPT FOR DIAGNOSTICS OF THE PERSONALITY AT STUDENT'S AGE BY USING THE METHODS OF THE PERSONALITY DESCRIPTORS

Svetlomira Kovacheva

Chief Assistant in Department “Pedagogy and Psychology”
“Paisii Hilendarski” University of Plovdiv

The succession in the behaviour of a person in different situations determines his/her tendency to react in a specific way and this personal peculiarity in the daily life is designated using separate words – lexical units. We adhere to the idea that the operationalization of the personality constructions is connected with the language /the personal features are designated with words/.

The survey includes 209 people who are differentiated by sex at student's age. The instruments used are the methods of the personality descriptors in Bulgarian language (Gerganov, Todorov). Through the method of reduction of the number of the main variables, scales of personality constructions have been extracted, referring to the five-factor model of personality (“The Big Five”).

The importance of the survey is the attempt to derive personality dimensions on the basis of the psycho-lexical approach and to determine the practical applicability of the methods of the personality descriptors for the needs of the personality diagnostics.

Поведението на човека се явява резултат от една или друга конфигурация на личностните черти. Според Олпорт (4) те са основно ядро в структурата на личността и определят постоянството и консистентността на поведението. Развитието на идеята за личностните черти е свързано с навлизането на статистическия инструментариум в психологията. Личностните черти не са абстрактни, те имат реални поведенчески описания. Придържаме се към идеята, че много от характерните черти са отразени с отделни думи - лексикални единици. Още от времето на Кетел (2) естественият език се приема като основа за описание на личността. Операционализацията на личностовите конструкти е свързана с езика и познаването на семантичните личностови полета. Психолексикалният подход, въведен в психологията още 30-те години разкрива големи възможности на експериментално проверяеми теории за функционирането на човешката личност. (2) Според Герганов, каквито и теоретични конструкти да бъдат предложени в модел за личността, то тяхната проверка минава през думите и изразите на езика. Това налага да се изследват множеството думи, които носителите на езика използват във всекидневието, когато правят личностни характеристики или самооценки. (2) Като

анализира думите, които са използвани за описание на хората в различни езикови групи в Индия и южните части на Тихия океан, Уайт изследва статистическата взаимовръзка между думите за личностните черти и установява, че хората в различните краища на света мислят за личността с еднакви по същество термини.(10)

Използвайки усъвършенствани статистически техники изследователите стигат до съгласие, относно дименсиите, с помощта на които може да се опише личността. Независимо, че въпросът за броя на личностовите фактори е повод за дискусии, то проведените изследвания на основата на лексикалната хипотеза, установяват единадуши около пет базисни фактори на личността и това удовлетворява едновременно изискванията за простота, прегледност и изчерпателност. (3)

Пет-факторният модел показва стабилността на индивидуалните различия и описва личността, независимо от културните различия в следните дименсии: (1,5,6,7'11)

Екстраверсия

общителен, енергичен, импулсивен, решителен - тих, резервиран, боязлив

Надежност /Благонадежност

благонадежен, приятелски, съчувстващ - студен, безсърдечен,конфликтен, безжалостен

Съзнателност

съзнателен, организиран, отговорен - безгрижен, безотговорен,лекомислен

Емоционална стабилност/ Невротизъм

стабилен, спокоен, удовлетворен от живота - лабилен, тревожен, неспокоен, капризен

Отворен към опита / Култура

креативен, интелектуален, отворен - обикновен, повърхностен,неинтелигентен

Систематизираните черти в рамките на тези фактори са биполярни.(6,11)Описанието им е изведено не само сред носителите на английски език. Репликиращи изследвания в Германия, Холандия, Италия, Китай, Япония, Русия, Чехия редуцират описателните конструкти до пет и доказват универсалността Пет-факторния модел в различни култури.(3,8,10)

Постановка на изследването

Приемането на идеята за универсалността на „Големата петорка“ и възможността да се изведе личностовата структура на основата на таксономия от лексикални единици – дескриптори в различни езикови популации, провокира изследователския ни интерес към използването на Тезаруса на личностовите дескриптори сред носителите на Български език с диагностична цел. (2) Авторите на тезаруса са изготвили списъка от прилагателни, характерни за Българския език, с помощта на които да се опише личността, съобразявайки се със следните параметри за думите : субективна честота, полезност за описанието на личността, социална желателност и яснота на значението. Направените психометрични изследвания водят до редуцирането на списъка до 172 думи. Като използваме този списък от дескриптори за Българския език и на основата на психолексикалния подход имаме за цел да изведем структуроопределящите личностови дименсии, чрез факторния анализ и редуциране броя на главните променливи в българска популация.

Извадката обхваща младежка възраст – студенти. Младите хора през периода имат определен вид автономност и психосоциална зрялост, сензитивни са към себе си и

околните. Желанието да се подготвят и реализират професионално кореспондира с въпросите, които биха могли да прогнозира личностовата ефективност и са свързани с чертите, които биха обезпечили този успех.

Изследването обхваща 209 студенти от ПУ „П. Хилендарски“, 105 – жени и 104 – мъже от Юридически и Педагогически факултет.

Процедура на изследване

На изследваните лица се предоставя списък от 172 прилагателни, които изразяват различни човешки качества /Гезарус на личностовите дескриптори – Герганов,Е. ; Тодоров, В./, които те трябва да преценят доколко точно ги описват , като използват следната скала :

- 3 - много неточно
- 2 - неточно
- 1 - по-скоро неточно
- 0 - средно или неутрално
- 1 - по-скоро точно
- 2 - точно
- 3 - много точно

Процедурата на самооценяване по списъка е в рамките на 30 минути.

За всяко изследвано лице се получават 172 измервания – скалови стойности, които се трансформират в Z стойности, свързани със стандартното отклонение на цялото разпределение. Трансформацията дава възможност да се правят сравнения между скаловите стойности на изследваните.

Резултати и обсъждане

Чрез техниката на Scree Plot, чиято идеология е извеждането на факторите по стамнината на кривата до преминаването на графиката и в права линия стана възможно извеждането на пет - факторното решение. Очертаните дименсии, отнасящи се до структурата на личността са ортогонални и независими.

Сортирането на личностовите дескриптори по бал за всяко изследвано лице и редуцията броя на променливите, с метода на главните компоненти ,позволи да се изведе личностовия профил и да се дескрибират петте фактора, на основата на лексикалната хипотеза .

<i>Component</i>	<i>Total</i>	<i>% of Variance</i>	<i>Cumulative %</i>
1	8.711	5.065	5.065
2	8.369	4.866	9.930
3	8.231	4.785	14.716
4	7.432	4.321	19.037
5	4.413	2.566	21.603

Таблица 1. Пет-факторно решение

Интерпретацията на факторите е на основата на получените баловите стойности по-които всяко изследвано лице се самооценява по прилагателните – дескриптори от списъка. Поради ограничения обем е невъзможно публикуването на пет-факторното решение по стойностите на дескрипторите на изследваните лица.

Разпознаването и обозначаването на факторите стана възможно, след

съдържателното интерпретиране на ранжираните по стойност прилагателни, които влизат в състава на всеки един фактор. Чрез факторния анализ на думите – прилагателни от Тезаруса на личностовите дескриптори, стана възможно диагностицирането и описанието на личностовите дименсии в следния порядък от характеристики:

Първият очертан фактор се определя от думите-дескриптори :съзнателност, добродушен, грижовен, милосърден, грижлив, добронамерен, великодушен, състрадателен, любезен, чувствителен, внимателен, сърдечен, добросъвестен. Обозначихме го, като Надежност, Благонадежност.

Вторият фактор - Екставертност и се определя от лексикалните единици : свенлив, твърд, шумен, бодър, издражлив, работоспособен, рискуващ, упорит, напорист, пробивен, земен, адаптивен.

Третият фактор е Съвестност и конституира от личностните характеристики :съзнателност, старателен, съзнателен, последователен, съсредоточен, съвестен, усърден, дисциплиниран, трудолюбив, пестелив, взискателен, спретнат.

Четвъртият фактор – Емоционална стабилност или Невротизъм, определящите го лексикални единици са импулсивен, въздържан, кротък, спокоен, търпелив, уравновесен.

Петият фактор – Отвореност към опита / Култура се определи от съдържанието на дескрипторите : творчески, обикновен, изтънчен, сладкодумен, непретенциозен, деен, интелигентен, интелектуален, непримирим, независим, начетен, етичен, неудовлетворен, любознателен.

Полученото пет-факторно решение сред носителите на български език -студенти доказва универсалността на Голямята петорка и възможността и да дескрибира личностовите характеристики и индивидуални различия, независимо от културната среда. Резултатите са съотносими с изследователската практика сред носителите на други езици.

Използваният от нас Тезарус на личностовите дескриптори, лексикалният анализ на баловите стойности на изследваните лица и факторният анализ позволи да маркираме и определим съдържанието на структуроопределящите, личностови фактори. Описанието на личностовия профил от черти е на основата на естествения език. Използването на методиката в практиката е обосновано и позволява диагностицирането на конституентните личностови характеристики и би могла да послужи за основа на интерперсонални сравнения.

Литература :

1. Александрова, Н.Х. (2001) Старите хора. Университетско из-во „Св.Климент Охридски“.С.
2. Герганов, Е, Годоров, В. (2000). Тезарус на личностовите дескриптори в българския език, Психологически изследвания кн.1-2, С.
3. Годоров, В. (1996) Към проблема за описанието на личността: Петфакторният модел.- В: Юбилеен сборник на Института по психология. С.
4. Allport, G.W. (1937) Personality: A psychological interpretation. New York: Holt, Reinhart & Winson
5. Costa, P.T., Jr. & McCrae, R.R. (1992) For ways five factors are basic. Personality and Individual Differences, 13, 653-665.
6. Digman, J.M. (1990) Personality structure: Emergence of the five-factor model. Annual Review

of Psychology,41,417-440.

7. Golberg,L.R.(1981) Language and individual differences: The search universals in personality lexicons.In Review of personality and Social Psychology, L.Wheeler,ed Beverly Hills,CA:Sage.
8. John, O.P.(1990)The „Big Five“ Factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires.In L.A. Pervin (ed.), Handbook of personality theory and research (pp.67-100).New York: Guilford Press.
9. McCrae,R.R.,John,O.P.(1992) An introduction the five-factor model and its applications. Journal of Personality.
10. White, G.M. (1980) Conceptual universals in interpersonal language. American Anthropologist 82: 759-81.
11. Zimbardo, Ph.G.; Gerrig, R.J. (1999) Psychologie, Springer.